

**"מיעוטים לאומיים בארץ ובעולם",
ד"ר אלכסנדר ויעקובסון, החוג להיסטוריה, האוניברסיטה העברית בירושלים:**

אין מחלוקת על כך שהיהודים והערבים משתייכים לשני לאומים שונים. הערבים בישראל הם מיעוט לאומי מובהק, והיהודים בישראל הם רוב לאומי. המדינה מממשת את זכותו של העם היהודי שהוא עם הרוב בישראל להגדרה עצמית על פי המינוח המקובל לעצמאות לאומית, ומכאן שהיא מדינת לאום יהודית. על פי אותן עיקרון של הגדרה עצמית, ראוי העם הערבי הפלסטיני למדינת לאום משלו לצידה של ישראל. על עקרון זה, אם כי לא דווקא על פרטי המימוש, לא נותרו כיום כמעט חילוקי דעות.

אם מקבלים את העיקרון של שתי מדינות לשני עמים, ברור שאחת מהן היא מדינה יהודית ישראלית ואילו האזרחים הערביים במדינה הזאת הם מיעוט לאומי במדינה היהודית הישראלית. הם, כמובן, רשאים לשוויון זכויות אזרחי על פי הנורמות של העולם הדמוקרטי. בעניין נורמות של עולם דמוקרטי בנושא מיעוטים לאומיים, ישנו מסמך חשוב שכבר הוזכר כאן היום, והוא אמנת המסגרת האירופית להגנה על זכויות המיעוטים הלאומיים. האמנה שנחתמה ב-1995 ואשר נכנסה לתוקף ב-1998, מייצגת את הנורמות הבינלאומיות העדכניות והגבוהות ביותר בנוגע להבטחת הזכויות האזרחיות והתרבותיות של מיעוטים לאומיים. לדעתי כדאי לנו לאמץ אמנה זו כדגם, היות שאנו מעוניינים שמדינת ישראל תהיה מדינת לאום דמוקרטית מתוקנת.

האמנה מבטיחה לבני המיעוט הלאומי שוויון זכויות אזרחי. זכות זו נכללה כבר בהכרזה על הקמת המדינה, בפסקי דין של בית המשפט העליון, וגם בפירוש של חוקי היסוד כפי שכבר התקבלו. המדינה נדרשת להבטיח שוויון זכויות אפקטיבי מלא כולל את שילובם של בני המיעוט הלאומי בכל המערכות הציבוריות ובראש ובראשונה אלה הנוגעות בענייניהם. למרות שהמיעוט הערבי בישראל יוצג עוד בכנסת הראשונה, ולמרות ששיטת הבחירות הישראלית היא הנוחה ביותר בעולם למיעוטים לאומיים, יש בעיות בכל הנוגע לרשות המבצעת ולמערכות המנהליות ציבוריות, המנהלות בפועל את ענייני המדינה והמקבלות החלטות הנוגעות באופן מובהק לאוכלוסייה ערבית. בעניין זה אפשר רק להזכיר את נושא תכנון וקרקעות.

במדינה מודרנית לשוויון זכויות עקרוני משפטי שאין בצדו שוויון של גישה לאותם מקומות שבהם מקבלים את החלטות ומחלקים את התקציבים, יש משמעות מוגבלת. העיקרון קיים במשפט הישראלי, אבל המימוש שלו כמובן טעון שיפור גדול.

יחד עם זאת צריך להדגיש שאין בכל הטקסט של האמנה דבר המנוגד לריבונות של המדינה. אני חושב שחלק מאלה החוששים מהגדרה של מיעוט לאומי רואים לנגד עיניהם דגם של מדינה בתוך מדינה על חשבון הסמכויות של מוסדות המדינה. מקריאת האמנה אפשר לראות כי אין הענקת סמכויות על חשבון מוסדות המדינה, אין שום פגיעה בריבונות המדינה ובדרישת הנאמנות למדינה מצד המיעוט שבו מדובר, וכי אין בה דבר המנוגד לאופייה היהודי של ישראל כמדינה יהודית, לפי חוקי מדינת ישראל ופסקי הדין של בית המשפט העליון. האמנה מנוגדת לפירושים מפלים ואנטי דמוקרטיים של הביטוי מדינה יהודית שגם הם קיימים, אבל לא למה שהוא לב הקונצנזוס של החברה היהודית הישראלית, ובכלל זה חוק השבות. האמנה מכירה בקשר של מדינה מסוימת עם ציבור אזרחי מדינה אחרת או מדינות

אחרות הקשור עם המדינה קשר אתני לאומי תרבותי, כולל לגבי חוקי הגירה והתאזרחות. עניין זה מצוין במפורש בהחלטה של ועידת ונציה ויש לו אנלוגיות לא מועטות בקהילה האירופית.

אפשר לאמץ אמנה זו כדגם חיובי. גם הדרישה של האוכלוסייה הערבית להכיר בה באופן רשמי כמיעוט לאומי מוצדקת, אף על פי שאין באמנה דרישה כזאת. בחלק גדול ממדינות אירופה אין הוראה חוקתית כזאת, אבל בישראל, שבחוקי היסוד שלה נאמר במפורש שהיא מדינה יהודית, ראוי גם להגיד במפורש שהציבור הערבי בישראל הוא מיעוט לאומי הזכאי לשמור על תרבותו ועל אופיו והוא חלק בלתי נפרד מציבור האזרחים של המדינה. המדינה היא שלו מבחינת הריבונות ומבחינת השלטון, על פי העיקרון של מדינה דמוקרטית.

מבחינת התייחסות האמנה לזכויות הקולקטיביות, הלשוניות והתרבותיות של המיעוט, מדינת ישראל מעניקה למיעוט הערבי זכויות העולות על המינימום הנדרש באמנה וגם על פרקטיקה של הרבה אמנות דמוקרטיות. הבעיה היא דווקא במימוש הזכויות המוכרות והמסורתיות של אזרח מול הרשות.

צרפת, בניגוד לישראל, רואה את כל אזרחיה כבני אותו לאום. היא אינה מכירה במיעוטים לאומיים, והיא גם לא חתמה על האמנה. כל אזרחי צרפת אמורים להיות צרפתים. אזרח מדינה אחרת, אף אם הוא דובר צרפתית, אינו נחשב בן האומה מבחינה תרבותית. זה המקרה המובהק של לאומיות אזרחית. לפעמים, כאשר מותחים ביקורת על ישראל, מנגחים אותה בשם הדגם הצרפתי של מדינת כל אזרחיה, לא מבחינה משפטית. מבחינה משפטית כל מדינה דמוקרטית היא מדינת כל אזרחיה, כי כל אזרחיה הם שותפים לגוף הריבוני הבוחר את הפרלמנט ואת הממשלה. אבל מדינה שכל אזרחיה נחשבים לבני אותו עם והמדינה משקפת את זהותו הלאומית של העם הזה, הכלל אזרחי, זה הדגם הצרפתי המובהק.

כמו לכל דגם יש לדגם הזה יתרונות, חסרונות וקשיים אשר כיודע, צרפת מתמודדת עמם כיום. הדגם הזה הוא ההפך המוחלט מכל הדרישות והמאווים של הציבור הערבי והיהודי בישראל. היחידים שאי פעם דגלו בתפיסה כזאת היו הכנענים, ולא במקרה הם היו שייכים לזרם הרדיקלי של הימין הציוני. הם רצו להפוך את כל הערבים לעברים וכך הייתה מדינה הדומה לצרפת, שבה לא היה רוב ומיעוט, לא היו הבדלים ולא היו בעיות. כל אחד יכול לתאר לעצמו עד כמה דגם זה עונה על המאווים של הציבור הערבי בישראל.

לדגם הצרפתי יש יתרונות והישגים. הוא יוצר לכידות והזדהות עם המדינה ועם סמליה בקרב ציבור גדול מאוד, כולל בקרב אנשים ממוצא אתני אחר. דגם זה טוב כל זמן שהמציאות החברתית והתרבותית הולמת אותו. כולנו יודעים שבשנים האחרונות צרפת נתקלת בבעיות קשות ביותר עם קהילת המהגרים, ומדובר בדור שני ושלישי של מהגרים שנולדו בצרפת ואשר אין להם מדינה אחרת. בניגוד לכל התיאוריות של לאומיות, לפיהן מהגרים אינם יוצרים מיעוט לאומי, בצרפת מתגבש מיעוט לאומי גדול בעל זהות לאומית תרבותית השונה מזהותו של הרוב. המדינה הצרפתית רואה לעצמה זכות בימים אלה, לא רק להדגיש את הערך התרבותי של חילוניות שאיננו משותף לכל האזרחים ואינו נייטרלי, אלא יש בו העדפה של תרבות הרוב על פני תרבות המיעוט. המדינה הצרפתית גם רואה לעצמה זכות לכפות את דגם

החילונית על בני המיעוט על ידי חוק כיסוי הראש. הצרפתים עדיין פועלים במסגרת התיאוריה שהם בני עם אחד ותרבות אחת, בעוד שבעיני מיליוני מוסלמים בצרפת אין מדובר בחילונית או בזכויות האישה, אלא בכפיית תרבות מערבית פוסט - נוצרית על המיעוט המוסלמי.

לדעתי יש בעיה בכפיית תרבות על הפרט באמצעות חקיקה, כפי שהצרפתים עומדים לעשות. לדעתי בתוך כמה שנים לא יהיה מנוס מלהכיר בכך שגם בצרפת קיים מיעוט לאומי גדול שזהותו שונה באופן מובהק מזהותו של הרוב. אז נוכל להתחלק בניסיון שלנו של קיום מדינת לאום שיש לה זהות ותרבות שורשית וציבור גדול שיש לו תרבות אחרת, מתוך שוויון אזרחי ופלורליזם תרבותי.